

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
У БЕОГРАДУ

Извештај комисије за оцену и одбрану докторске дисертације
Свакодневни живот становника северне Косовске Митровице кандидата мр
Александра Павловића

На седници Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Београду, одржаној 14. априла 2016. године, изабрани смо у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *Свакодневни живот становника северне Косовске Митровице* коју је поднео Александар Павловић, магистар етнологије и антропологије.

Прочитали смо докторску дисертацију и Наставно-научном већу подносимо

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Александар Павловић је рођен 1973. године у Београду, где је похађао основну и средњу школу. Основне студије на Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета Универзитета у Београду уписао је 1996. године. Дипломирао је 2002. године, након чега је, годину дана касније, на истом Одељењу уписао магистарске студије. Магистарску тезу, коју је као и дипломски рад писао уз вођство менторке проф. др Весне Вучинић Нешковић, одбранио је 2009. године. Докторску дисертацију на Одељењу за етнологију и антропологију пријавио је 2012. године. Од 2004. до 2015. године радио је као наставник

етнологије на Одсеку за српско традиционално певање и свирање Музичке школе „Мокрањац“ у Београду, где је наставу из овог предмета држао ученицима од првог до четвртог разреда средње школе. Од 2006. године запослен је у Институту за српску културу из Приштине, са тренутним седиштем у Лепосавићу, у којем се с почетка бавио истраживањем свакодневног живота српских колониста на Косову и Метохији у периоду између два светска рата, да би се затим посветио проучавању културе Срба на овом подручју у новијем, савременом периоду, и то од рата 1999. године до данас, а у оквиру чега се највише усредредио на истраживање свакодневнице становника северне Косовске Митровице. Објавио је две монографије, под називом *Београдски Ауто-клуб (1922-1941): Поглед у друштвени и културолошки оквир постојања* (2006) и *Свакодневни живот колониста на Косову и Метохији 1918-1941. године* (2011). Аутор је више научних радова, публикованих у неколико научних часописа. Учествовао је у раду више научних скупова, на којима је презентовао резултате својих истраживања.

Докторска дисертација Александра Павловића *Свакодневни живот становника северне Косовске Митровице* припада области урбане антропологије и оријентисана је на истраживање феномена етнички подељених градова, у којима услед ширих етничких сукоба долази до раздвајања становништва на етничкој основи и његовог груписања у мање-више јасно омеђеним просторима. У фокусу истраживања Александра Павловића налази се свакодневица Срба у етнички подељеној Косовској Митровици, у граду чија је подела нераскидиво повезана са укупном ситуацијом на Косову и Метохији на прелазу из 20. у 21. век, обележеном српско-албанским сукобом и друштвено-политичком нестабилношћу као последицама рата који се на овом подручју одиграо 1999. године. Главни део истраживања обављен је методом теренског рада, и то у периоду од почетка 2012. до краја 2014. године, у току којег је Александар Павловић у северној Косовској Митровици боравио у више наврата, у укупном трајању од око осам месеци. Истраживање је спроведено применом опсервације са делимичним учествовањем, формалних интервјуа, неформалних разговора и анкете. Формални интервјуи обављени су са 80 испитаника, у анкети је учествовало 120 особа, док су неформални разговори обављени са више десетина појединаца. У изради докторске дисертације коришћени су и писани извори, на првом месту штампа, како дневна, тако и периодична, али и поједини интернет извори. Као извор за сазнавање података неопходних за истраживање коришћена је и релевантна литература, и то,

са једне стране, студије које су проучаваној проблематици приступале у историографској, дијахронијској перспективи, дајући осврт на друштвено-историјске процесе на Косову и Метохији и у Косовској Митровици у ширем контексту 20. века, као и у контексту раздобља која су овом столећу претходила, као и, са друге стране, студије које су истраживаној теми приступале у савременој, синхронијској перспективи, обрађујући је кроз визуру рецентног периода, под чиме се подразумева бављење косовскометохијском, али и косовскомитровачком друштвеном реалношћу у раздобљу од рата 1999. године до данас.

Докторска дисертација Александра Павловића има 362 стране компјутерски обрађеног текста (проред: 1,5; величина слова: 12; фонт: Times New Roman) и 42 стране документације која садржи списак коришћених извора и библиографију употребљених радова (15 страна), списак илустрација и илустрације (19 страна), упитнике за формални интервју и анкету (8 страна). Поред *Увода* (стр. 1-7) и *Завршног разматрања* (стр. 353-362), дисертација садржи десет тематских целина које су распоређене у следећа поглавља: *Предмет истраживања* (стр. 8-32), *Теоријски оквир истраживања* (стр. 33-81), *Методологија истраживања* (стр. 82-108), *Историјски контекст српско-албанског сукоба на Косову и Метохији* (стр. 109-143), *Косовска Митровица кроз историју* (стр. 144-157), *Свакодневни живот становника северне Косовске Митровице у огледалу институција* (стр. 158-204), *Економски аспект свакодневице* (стр. 205-238), *Свакодневица у дискурсу српско-албанске поделе* (стр. 239-270), *Унутаргрупни односи међу Србима у северној Косовској Митровици* (стр. 271-305), *Свакодневица у простору* (стр. 306-352).

2. Предмет и циљ дисертације:

Предмет докторске дисертације представља свакодневни живот Срба у северној Косовској Митровици и настојање да он буде истражен са неколико аспеката, а имајући у виду положај српског становништва у овом граду који је специфичан у тој мери да се може рећи да се нигде у остатку Србије, региону, чак и шире, ниједна градска популација не налази у сличним околностима, годинама изложена неизвесностима, међуетничким тензијама и безбедносним ризицима. Истраживањем су обухваћени они аспекти свакодневице који су се нашли под непосредним утицајем друштвено-политичких, демографских и економских

процеса после рата на Косову и Метохији 1999. године, за које је, гледано из аналитичке перспективе, Александар Павловић претпоставио да су и сами морали показивати тенденцију мењања и прилагођавања новонасталим околностима у наведеном периоду. Ове области су укључивале питање институција, где долази до значајних промена након повлачења српских власти са Косова и Метохије и увођења међународног протектората, такође и питање привреде, коју карактерише низ појава насталих као последица измењених социо-политичких, али и економских услова на овом подручју у периоду после 1999. године. Истраживањем је био обухваћен и концепт *простора*, који на актуелности добија управо услед поделе Косовске Митровице на етничкој основи, када долази до груписања српског и албанског становништва на супротним обалама реке Ибар, у односу на коју, као граничну линију, и једни и други делове града које заузимају означавају као *своје*. Област разматрања, у светлу етничке поделе, представљали су и идентитетски проблеми, и то превасходно са аспекта етничитета, што је подразумевало истраживање перцепције Албанаца као најзначајнијих, супротстављених *других*. Разматрани су и унутаргрупни односи међу самим Србима, под претпоставком да се у овој области, у условима радикално измењеног друштвеног контекста после рата 1999. године, манифестују извесне специфичности, па и промене.

Циљ истраживања био је да се прикажу наведени аспекти свакодневног живота Срба у северној Косовској Митровици у контексту рецентних друштвено-политичких, демографских и економских процеса на Косову и Метохији, посебно у контексту етничке поделе Косовске Митровице, која се може посматрати као индикатор шире српско-албанске поделе на Косову и Метохији, односно као подручје манифестовања ове поделе у светлу непосредних односа, контаката и свакодневних пракси људи. Кандидат Александар Павловић, у том смислу, настојао је да дође до сазнања о томе које су главне карактеристике свакодневног живота српског становништва у северној Косовској Митровици, у једној постратној, кризној, мултиетничкој и условно речено пограничној урбаној средини, и на који начин се оне манифестују са аспекта дискурса Срба у овом граду и њиховог непосредног искуства.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању:

Основна хипотеза од које се у докторској дисертацији пошло гласила је да дубока друштвено-политичка и економска криза, проузрокована повлачењем српских власти са Косова и Метохије након рата 1999. године и увођењем међународног протектората на ову територију, представља најважнији чинилац свакодневног живота становника северне Косовске Митровице. Истраживање је ову хипотезу потврдило, и то тако што су његови резултати показали да свакодневица Срба у овом граду рефлектује дубоке трансформације настале услед крупних друштвено-политичких, демографских и економских процеса на Косову и Метохији после рата 1999. године. На основу резултата истраживања види се да Срби у северној Косовској Митровици, као директни актери свакодневице, проживљавају последице тих крупних процеса, који се по својој динамичности, пре свега по исходишту за локално српско становништво, умногоме могу описати као драматични. Дисертација је показала да је свакодневни живот Срба у северној Косовској Митровици превасходно детерминисан етничком поделом града, а која је нераскидиво повезана са ситуацијом коју карактеришу сукоб са *оним другима*, односно Албанцима.

4. Кратак опис садржаја дисертације:

У првом поглављу изнете су уводне напомене, где Александар Павловић даје осврт на полазна промишљања у одабиру теме докторске дисертације. У другом поглављу представљени су предмет и циљ истраживања. Трећим поглављем обухваћена је расправа о главним теоријским поставкама од којих кандидат у изради докторске дисертације полази. У четвртном поглављу дат је увид у методологију истраживања, са детаљним приказом целокупног методолошког апарата.

Пето поглавље садржи осврт на историјске процесе на Косову и Метохији, неопходне за разумевање савременог српско-албанског сукоба на овом подручју. У овом поглављу кандидат доноси хронолошку периодизацију која у општим цртама омогућава сагледавање генезе српско-албанских односа на Косову и Метохији од најстаријег времена па до најновијег доба, и то у зависности од специфичних друштвено-историјских околности које су у појединим епохама на ове односе имале

значајног утицаја. У овом поглављу, такође, кандидат настоји да укаже и на разлике, односно на опречна становишта у интерпретирању историјских догађаја између српских и албанских историчара, чиме додатно жели да подцрта сву сложеност проблематике српско-албанског сукоба на Косову и Метохији данас.

Шесто поглавље доноси увид у историјски контекст Косовске Митровице, где кандидат у дијахронијској перспективи настоји да сагледа главне друштвене, демографске, политичке и економске процесе до 1999. године у граду чије становништво и његову данашњу, постратну свакодневицу истражује.

У седмом поглављу кандидат истражује структуру институција у северној Косовској Митровици и њихову улогу у свакодневном животу становника града. Овде нарочиту пажњу посвећује сагледавању функционисања институција у светлу недефинисаног државно-правног статуса севера Косова и Метохије, где од рата 1999. године потпуне ингеренције немају ни институције државе Србије, а ни институције тзв. косовских, албанских власти са седиштем у Приштини.

Осмо поглавље доноси осврт на структуру свакодневних привредних активности становника северне Косовске Митровице, гледано посебно из угла економског амбијента који карактеришу пропадање, одсуство инвестиција и индустријске производње, незапосленост, непостојање институционалних, законских регулатива и контроле токова новца, а чију основу готово у потпуности чине средства из тзв. јавног сектора, односно буџетска давања Републике Србије која се исплаћују на име социјалне помоћи, пензија и плата запослених у државним установама и предузећима.

У деветом поглављу кандидат истражује идентитетски дискурс Срба у северној Косовској Митровици, анализирајући га са аспекта свакодневице у контексту српско-албанске поделе. У овом поглављу доноси се увид у перцепцију Албанаца, као најзначајнијих, супротстављених *других*, и то кроз визуру сећања испитаника на период пре рата 1999. године, односно кроз њихов доживљај последица овог сукоба и друштвено-политичких процеса који се на подручју Косова и Метохије и у Косовској Митровици одвијају од рата до данас.

Десето поглавље садржи анализу друштвених односа међу самим Србима у северној Косовској Митровици. Ови односи се разматрају у светлу демографских, друштвено-политичких и економских процеса на Косову и Метохији после рата 1999. године, који су међу Србима у северној Косовској Митровици резултирали, са једне стране, јачањем унутаргрупне солидарности, односно, са друге стране,

подвлачењем међусобних разлика, па и појавом извесних подела и ривалитета. Кандидат у овом поглављу описује неке од традиционалних друштвених веза међу Србима у северној Косовској Митровици, попут комшијских, као чинилаца унутаргрупне солидарности у постратном, кризном окружењу, али, такође, скреће пажњу и на дискурзивно обликовање *другости* унутар српске заједнице, које се у перцепцији испитаника испољава кроз опажање унутаргрупних подела проузрокованих досељавањем лица расељених са подручја Косова и Метохије јужно од Ибра, социјално-економским раслојавањем, те опречним ставовима по питању односа према имплементацији Бриселског споразума, којим је предвиђено укључивање севера Косова и Метохије у институционални систем једнострано проглашеног независног Косова.

Једанаесто поглавље доноси резултате истраживања једног од кључних аспеката свакодневице становника северне Косовске Митровице, а то је концепт *простора*, односно *места*, о чијем значају већ довољно говори чињеница да етничком поделом Косовске Митровице долази до концентрације Срба и Албанаца на супротним странама реке Ибар, у односу на коју, као граничну линију, и једни и други делове града које заузимају означавају као *своје*, лоцирајући их као ентитете интензивно повезане управо са одређењем властитог етничког идентитета. Кандидат у оквиру овог поглавља анализира политике простора Срба у северној Косовској Митровици, под чиме обухвата истраживање уличне и меморијалне топографије, симболике појединих објеката и локалитета, као и практиковања појединих јавних ритуала у функцији просторног означавања северне Косовске Митровице као српског, православног града. Полазећи од схватања испитаника по којем у контексту српско-албанске поделе сваки додир и кретање унутар градских простора који настајују или којим се крећу *они други*, односно Албанци, са собом носи и одређени безбедносни ризик, кандидат у овом поглављу анализира и обрасце понашања којих се Срби у северној Косовској Митровици придржавају у свакодневном кретању и обављању свакодневних активности, а који могу бити условљени перцепцијом градског простора у складу са постојећом етничком поделом.

У дванаестом, последњем поглављу дато је завршно разматрање. Овде кандидат износи рекапитулацију остварених резултата и указује на неке од смерница за евентуална наредна истраживања проучаване теме.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације:

Резултати остварени докторском дисертацијом такви су да је кандидат Александар Павловић њима одговорио на циљеве постављене на почетку истраживања. Ослањајући се на прикупљену етнографску грађу, и користећи изворе, као и бројну расположиву литературу, у више поглавља садржаних у докторској дисертацији детаљно је приказао неколико аспеката свакодневног живота Срба у северној Косовској Митровици, пружајући тиме допринос проучавању ове теме која у домаћој етнологији и антропологији још увек није довољно обрађена. Истраживање Александра Павловића, у том смислу, може се оценити као веома важно посебно ако се има у виду да оно доноси резултате који се могу окарактерисати као значајни за разумевање актуелног положаја српског становништва у Косовској Митровици, у ситуацији када овај град после рата на Косову и Метохији 1999. године представља главно жариште српско-албанског спора који на овом подручју све до данас траје.

Гледано из теоријског угла, докторска дисертација може се посматрати као својеврсна студија случаја, чији се резултати, односећи се на феномене свакодневице Срба у етнички подељеној Косовској Митровици, могу третирати као допринос оним истраживањима из области урбане антропологије која за средишње поље проучавања узимају свакодневни живот становништва у мултиетничким градским срединама, захваћеним дуготрајним међуетничким конфликтима и сукобима око суверенитета. У методолошком смислу, значај докторске дисертације уочљив је превасходно са аспекта заснованости њених резултата на теренском истраживању, као препознатљивом методу у етнологији и антропологији, а у чему је главно место дато бележењу гласова и ставова конкретних, живих људи, непосредних актера проучаване друштвене стварности.

6. Закључак:

На основу увида у докторску дисертацију *Свакодневни живот становника северне Косовске Митровице* Александра Павловића комисија констатује да је кандидат у потпуности одговорио теми. Имајући ово у виду, и сматрајући да је докторска дисертација у свему урађена према одобреној пријави, те да представља оригинално и самостално научно дело, предлагемо

Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Београду да одобри одбрану докторске дисертације Александра Павловића, за шта су се, по нашем мишљењу, стекли објективни и формални услови.

У Београду,
15. априла 2016. год.

Комисија:

Проф. др Весна Вучинић Нешковић
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Саша Недељковић
Филозофски факултет у Београду

Проф. др Милан Ристовић
Филозофски факултет у Београду

Др Младена Прелић, виши научни сарадник
Етнографски институт САНУ
